

جۇڭگۇداسى جىلدىق ھەك ئۆتىمىدى كىتابپتار

دو كىي *Dokky*

يالىچ جىجۇن

ئەمەن بىلەن بىلەن بىلەن بىلەن بىلەن بىلەن

ئەلە حالىق باسپا سى

یاڭىچىق

دو دىكىي *Dokky*

ئىلىخانى سەرەتىنەمەن

图书在版编目 (C I P) 数据

藏獒：哈萨克文/杨志军著；迪力夏提等译. —奎屯：伊犁人民出版社，2007. 10

ISBN 978—7—5425—0945—1

I . 藏… II . 杨 … III . 长篇小说—中国—当代—哈萨克语
(中国少数民族语言) IV . 1247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2007)第 161784 号

总策划：努尔泰·克亚斯别克
策划：李春光
翻译：迪力夏提·吾力拜
古丽美热·霍孜汗
责任编辑：赛力克·郝文拜
责任校对：加娜尔·那比哈孜

藏獒 (哈文)

杨志军 著

伊犁人民出版社出版发行
(奎屯市北京西路 28 号 邮政编码 833200)
新疆新华书店经销
乌鲁木齐大金马印务有限责任公司印刷
880×1230 毫米 32 开本 15.625 印张
2007 年 10 月第 1 版 2007 年 10 月第 1 次印刷
印数：1—3000 册

ISBN 978—7—5425—0945—1
定价：25.00 元

باش جوبالاوشى : نۇرتاي ۋىياسىدەك ۋلى
جوبالاوشى : لى چۈنگۈۋاڭ
اۋدار عانىدار : دىلىشات ورالباي ۋلى
جاؤپتى رەداكتور : سەرىك قاۋىمباي ۋلى
جاؤپتى كوررهكتور : جانار ڻابىعازى قىزى

دوکى

لە حالتق باسپاسى باستىرىپ تاراتتى
(كۈيتىڭ قلاسى بىيجىڭ باتىس كوشمى 28-اۋلا)
پوجتا ٥٠٢٠٠ : 833200
شىنجىياڭ شىنجۇزا كىتاب دۇكىنىدە ساتىلادى
وْرىمچى داجىئىما باسپا شەكتى جاؤپكەرشىلىك سەرىكتىگىنە باسلەدى
فورماتى: 15.625×1230 1/32: 880 پاسپا تاباعى:
تىيراجى: 1-3000
تىيراجى: 1-3000
جىل 10-اي 1-باسپاسى 2007-جىل 10-اي 1-باسلىۋى
جىل 10-اي 1-باسپاسى 2007-جىل 10-اي 1-باسلىۋى

ISBN 978-7-5425-0945-1

باعاسى: 25.00 يۈان

اکه منىڭ دوکكىي (کرسپە)

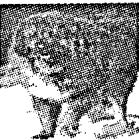
1

مېنىڭ وسى روماندى جازۋىما اکەمە ئارى دوکكىلەرگە دەگەن ساغىنىشىم ارقاۋ بولدى: جەتىي ياستلىعى كەزىم بولاتىن. اکەم ئۇش وزەن قايىنارىنداعى يۇشۇل ساحاراسىنان لاعام دەكەۋىمىزگە ئېرى دوکكىي كۈشىگىن اکەللىپ

بەرىپ: — دوکكىي — تىيەتتەرىدىڭ قازىناسى بارلىق كەرەتكىمېرىڭە جارابىدى، جاقسىسى اسىراڭىدار، — دەپ تابىستادى: دوکكىي كۈشىگى لاعام دەكەۋىمىزگە ئۆركە قاراپ، مۇلەدە جاقىنداماي قويىدى. وينىڭ بۇل مىنھىزى بىزىگە چاقپادى دا، كى اپتادان كەيىن ونى قاندەنگە ئىزلىيەتلىپ جىبىرىدىك. اکەم يۇغان داۋىپ، رەنجىدى، ئىراق كۈشىكتى قايتارىپ اکەللىۋە ئۆزى چىۋامىدى. دوکكىي كۈشىگى كى اکۇننەن كەيىن ئۆزى قاشىپ كەلدى. اکەم يۇغان بالاشا قۇانىپ: — قايتىپ كەلەدى — اق دەپ ويلاعامىن. ادالدىق دەگەن مىنه وسى بىلدىرىمە؟ — دەدى بىزىگە.

وكىنەرلىكى، ھەركەلەپەدى بىلمەپتىن بۇل سۇۋىقىباش كۈشىكە ئېزدىڭ جاقسىسى قاراماعانىمىزغا اکەم و كەلەپ، ونى سلحىاراغا قايتا اپارىپ تاستادى.

سەناپتاي سىرعەپ ون ئوروت جىبل وته شىقىتى. وسى ون ئوروت جىلدا، مېن إسکەردە بولدىم، جوعارى مەكتەپ وقدىم، ودان «چىڭخايى گازەتنىدە» ئىلىشى بولىپ يىستەدىم. تۇڭىعيش رەت تىلىشلىك يابىمەن سلحاراغا تۇسکەن كەزىم پولاتىن: تىيەتتەرىدىڭ تايس وينە جاقىنداي

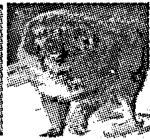
برگه‌نیمه، تایینشادای قارا دوککی ماعان قارای جوگردی. ایاق دیسی ات تؤیاغندای تاسرلاپ، چەر سولقىلداب بارا جاقاندای ئېلىندى ماعان. قارا دوککی قازىقتى شىنجىرىمەن قوسا سۇرىپلىپتى. قازىق شىنجىزدىڭ - وشىنىدا جەرگە ئىدا - ساندا ئىرسىپ، ورتىكىشە بىشىپ كەلەدى. مەن شوشغانىمنان نە سەتمىدى بىلمەي، تۈرغان ورنىمدا سىلەيىپ قاتىپ قالپىپىن.

ئېراق، قارا دوککى ماعان تىيسىپەدى. كى ادمىاي الىما جەتىپ كەلدى دە، كۈزىمە قادالا - قاراغان كۈيە شۇقىئىپ وتردى. ارىتنان قۇغا جوگىرىپ كەلگەن دەنزيڭىگەب منىمىتى تىبىت افای بىلۇن دوکىيدىنىڭ - ون ئورت. جىلتىڭ الدىتىدە ئېزدىڭ وىكە اپاژىپ قايتسا اكەلىنىگەن كۈشاڭ ھەكتەش، مەتقى تانىپ تۈرغانىن ايتتى.

مەنىڭ دوککى جونىندهگى تۈسىنىڭىم وسى كەزدەن باستالدىنى. مەن ونى نە ئارى ئېر ئاقي اي اىسراعام. ئېراق، از ادا ون ئورت جىل وتسە دە ول مەنى يەم دەپ تائىش پىشىر. ونىڭ ئېر كۆتۈنك يېشىن ماڭىملىتكى جادىنا ساقتايىتنىن وشى قاسىيەتى وشىن بىت بۈلسا دا، وعان دەگەن قۇرمەتىم ارتا ئوتىسى - ارىستان ئۆلعالى وسى قارا دوککى ئېوللىپ كۆپ وتپەي، مەن وشى زەن قايتارىشا تۈرافقى ئىلىشى بولىپ كەلدىم دە، جالعاشتى - التى ئىچىل ئۈرۈذىم: ساحشارا دا - وشكەن وسىلىنى جىلتىق ومىرىمە كويپتەگەن دوکىتىلەزدى كوردىم. ولار قاناشا قابىغان، قاناشا شاركەز - مىنەزدى بۈلسا دا، ئېرىتىشى رەت كورگەتتە - اق ماعان بوتىن مىنەز كورسەتپەي، وز يەسىن كۈرگەتتەي فەتكەلەپ مجافىتىدەن بايقاتاتلىق: ولازىقىنىيەلەرى بىجۇغان بىاستابلىدا تائىحالاپىش. سۇراسا كەلپ، اكەمىشىڭ كىم، كەتتىن بىلگەن سوڭ ئارپىپ تۈستىگەن ولار - باسه، بۇلار سەنى دەنگىدەگى اكەڭىنىڭ يىسىنى ئاتاشىپ تۈز

كەن ھەمس پە؟ - ذەپ ئام بۇلا كۆلەتن. - - - - - يەس - - - - - وسىلىنى جىلتىدا اكەم يۈشۈلدەن اكەتتەن ئېر دوکىيىمەن بىتىرىگە قالادا سۈردى. اىل، وشىرىتتە جۈرگەن مەن اكەم مەن دوکىكىي جۈنستەتكى اخىزداردىڭ شۈكەتتە شوگە بىردىم! اكەم ساحشارا دا لېپىرما

ندشه جىل تۈزپ، ئىلىشى، وقتۇشى، جىازقۇشى ئارى باشىنى دا بولغان. ساحارا دادى اكەم مەن دوکكىلەر جونىنەگى ئىڭىز - اڭىگىلەر مەننىڭ وسى روماندىلى باياندا قىلارىما تولقۇقساپا كەتپەگەنلىكىم، وزى الدەندا حىكاياتىق سىرلارى بار دى. قايىسى كەزدەرىنىدە بولسا دا اكەمنىڭ اۋلاسنان بىرئىشە دوکكىي ئۆزىلىپ كورگەن مەن، ونىڭ وستىنە، ولار سلىعى تازا قابانىدى ۋرعاشى دوکكىلەر بولاتىن. وسى ۋرعاشى دوکكىلەر ئار رەت بىرئەشەدەن كۇشىكتەيتىن ده، اكەم ولاردى قاجەتسىن ئۆشىلىمەر مەن اۋەستەتۇشىلىمەرگە بەرەتنىن، سوندىقتان، اكەم تانىتىن، اكەمدى تانىتىن، اكەمنىڭ اسېراثىمىن، قاتىسى بار دوکكىلەر ئۆش وزەن قايىنارىتىدابى كەز كەلگەن ساحارا دازان تابىلا بەرەتنىن. عېزىز تىبىت يەداردىڭ ايتۇرىنىشا، «مادەنىيەت توڭىكەرسى». كەزىنەدە ادرىاقپايلار إكەمدى كۇرەنسەكە تارتۇ جۈننەن دە تۈرلتۈن تالقى جۇرگىزىپ، اقىرى ورتاعا تارتىپ شىعۇغا باتىلدارى بارماپتى. سەبېبى: ولار اكەمنىڭ دوکكىلەر بىنىڭ ئۆش الۋىنـ قورقىپتى، مەن اكەم ئۆشىن ماقتاڭامىن، ئۆزىم ئۆشىن ده ماقتاڭامىن: ويتكەشى، وسى زەرەك تە اىباتتى دوکكىلەر مەغان اكەمنىڭ كىم كەنن، ئۆزىمنىڭ دە كىم، كەشمدى، مەنبدە اكەمنىڭ گەنلى بار كەنن، اكەمـ اۋماي تارتقا نىمىدى ۋەينىدى دە ئۆش وزەن قايىنارىندا تۈرغان التى جىلدا مەندهگى اكەمنىڭ گەنلى ساۋىلەنلىپ، مەنلى سەخاراـ ومىزىنە تەرەڭ بۇيىلاتتى، ياعىز تۈرمىس از اماتىنىشىـ تۈرمىس كەشىرتىـ بىلىس ور تالىغى بولغان گىنگۈدۈ قالاشىعتىـ اراـ تۇرا بارعاشىم بولماسا، كوبـ كەننەرەمـ قالاشقىتان شالغايدا جاتقان زادو، چۈمەرلىپـ ساحارا لارنىـ دەنابىلاردىـ ئاڭچىيان سەخارا سىنـ دەـ وتتىـ مەنـ وسىـ كەزـ دەـ بۇـ رىـ اكەمـ تۈرغان وتباسىلارنىـ دەـ ئاـ شالىشىـ شاتىـ لارـ بىـ نـ دـاـ بـۇـ تـەـ جـاتـقـاتـارـ بـىـ نـ دـاـ تـۇـرـىـپـ يـاـ يـاشـىـلىـقـتاـ سـېـرـەـكـ كـەـزـىـگـەـتـىـنـ دـوـكـكـىـلـەـرـ دـىـ كـۇـنـ سـاـيـىـنـ كـورـىـپـ تـۇـرـىـدـىـ ئـارـىـ وـلـارـمـەـنـ ئـانـىـسـىـپـ كـەـتـىـتـىـمـ تـىـبـىـتـەـرـىـشـەـ كـېـشـىـنـىـپـ، اـتـقاـ ئـىـنـىـپـ، مـالـشـلـاـرـ دـىـڭـ بـارـلىـقـ شـارـقـاـلـارـ بـىـنـ دـەـ قـىـيمـىـلـدـارـتـىـ مـەـنـ ئـىـنـىـ قـىـيمـىـلـدـارـنـ دـاـ وـلـارـمـەـنـ بـىـرـگـ بـولـدىـمـ مـالـشـلـاـرـ مـەـنـ

بىتە قايتا سىپ، اس - تامباق، اراق - شاراپتا بىرگە بولىپ، مالىن قايىرسىپ، يىشىنە تاماق بىرپ، «وتىمن-كىرىپ، سۈئەن شەعنىپ» دەگەن سياقتى، جۇبایلار اراسىنداعى، كورشىلەر اراسىتۇداغى داۋمە دامايدى شەشۈگە. دەين كومەكتەسىپ، بىتە قايناسىپ كەتتىم. سول كەزدەرە، تىلىشىلەردىڭ، ايسىرەسە، مەن سياقتى، قىيىر، شەتىھىگى مالشى سلخاراسىندا. جۇرگەن ئىلىشىنىڭ مېنندەتى تىم، اۋنر ڈا ھېس ھىدى، ئېرى - ھكى ايدا، ئېرى حابار جازسام، سونىڭ ئۆزى، ولەن، ئېنىك سانالاتىن. نە مستەيمىن دەسم ۵۵، ئۆز تىزگىنىم ئۆز قولىمدا بولاتىن. كوبىنەسە سىتەيىتىنەزىم - ئۆزىم تۈرغان ئۇيدىڭ تەمىسە بۇتچانانىڭ دوکكىلەرنىن مرتىپ، الىس سلجاڭلاردى قىبدىرا تېنەمىن، مالشى شاتىرلازىندا شىلقا ماس بولىپ جاتىپ قالاتىن كەزدەرەن ۵۵ بولاتىن. وسى كەزدەرە، ئېرى تىبەت قىزىمەن باس قۇراسام، إڭەم قۇساپ دوکكىي اسىراسام، قىستا ئۇزۇرى، هەت ئىيىسى بۇرۇقىراغان توشالاقا قىستاسام، جازدا كوك جايلاۋغا اق شاتىردى تىگىپ تاستاپ مال باقسما، وقتا - تەكتە دوکكىلەزىمدى مرتىپ قارالى تاۋاداعى ورمان اراسىنابانڭ اۋلاسام دەپ ويلاردىڭ جەتەگىمىن ئۆزىنىڭ وسىندا ۋاقتىقى تۈرأتىن ئىلىشى كەتىمدى ۇمتىپ كەتكەن كەزدەرەن ۵۵ بولغان.

..... ئېرى رەت، چۇمارلىبىتا ازپا اراغىن كوبىرەك سىلتەپ، سىمىنەن تانا-ماس بولۇپپىن. ئۇن جارىمىندا سېرتقا شىغىپ، ساىلقىن اۋانىتاش تىتىر كەندرىۋەمىن قۇستىنەم. ھىلەك ئىلبىندا جاتقان ئېرى دوکكىي ملاعىن قاراعان جوق، ۋوتە كەلدى. دەڭقۇسىمىدى جالاپ - جۇقشارپ تازالاپ تاستادى. قۇسىقىا مالىن بولغان سول، قۇسىقان جەرمىمە جىڭىلىپ قالغان مەنىشىقىا سۈلاپ ئۇتسىپتى. ئۇيىتىپ، مەن مالىن ئىتتى قۇشاقتىپ دالادا ۋېېقتاپ قىالپىپپىن. مرتەبىي تاڭمۇرتەڭ ۋېقىلى - وياۋ ماڭايىمىدى سىپالاسام، ئۇستى - باسىن تۈك، باسقان بىرەۋ دوئىكىيىپ قاسىمدا جاتىر، اكاۋ، دىگىي دۇندىرونىڭ (ئۇي يەسى) وۇشتىنە تۈك قاپتىپ كەتكەن نەسى؟ دەپ شوشىپ قالدىلم. بۇل ئىسىم هل ساراسىندا كۈلگىگە

اینالىپ، بۇكىل سالجاراعا تازاپ كەتتى. مەنى كورگەندە قىزدار سىقىلداي كۈلەتىن، بالالار: «اۋزىن، ئىيت جالاعان، اۋزىن، ئىيت جالاعان!» دەپ شۇىلدايىتن بولدى. سودان باستاپ وندائىلار مەنى ئىتلىشى دەپ مەمەن، «دېگى دۇندىرونىڭ وۇيندە يتىپەن بىرگە ياس، بولغان چىنگىت» دەپ تانىستىراتىن، وىلدرىنە قۇناتقا شاقىرعاندا: «بىزدىنڭ، وۇيدىڭ دوكىيەمەن بىرەر رومكا-قابىسىپ قايت» دەپ ازىلدەيتىن بولدى.

من ول كەزدە شاقىرعان جەردى قۇر قالدىرىمايتىنمن. ئىرسىلى جىلدا جازدا جەلۇڭ اوپلىنىڭ مالشىسى گاربىنىڭ. وۇيندە قوناق بولتىپ ئىرسىلى اپتا تۇردىم. وسى ئىرسىلى اپتادا سول ئۇيدىڭ تايىنشاداي قارا دوكىيى ملاعىن ابدهن وۇيرلىسىپ الدى. ول مەنى ساحارانىڭ قاي تۆكپىرىنىدە جۇرسەم دە بىز دەپ تاۋىپ باراتىن. سول مىنھەن ونى بۇرۇن اكەم اسراغان بولۇي مۇمكىن دەپ تە جورامالدىيەتىنمن. بىرنهشە جىلدان كەميمىن، مەن ساحارا آدان كەتتىن بولىپ، جەلۇڭ اوپلىشان اتتائىدم. قارا دوكىي مەننىڭ وردىن - كورپەمدى التىپ السقا كەتىپ بازا جاتقانىمىتى بىلگەندەي سەزىكىشەنە قاراپ تۇرغان بولاتىن، اوْتوموبىلگە ئۆتىسىپ قوزعالۋىمىز - اق مۇڭ كەن، اتىلىپ كەتلىپ اوْتوموبىلدىنڭ كەز كەلگەن جەرىنەن قابا تىستەلەگەندە، تىستەرىشەن قان شىخىپ كەتتى: مۇمكىن ول مەنى وسى اوْتوموبىل زورلاب اكەتتىپ بارا جاتىرى دەپ وىلاسا كەرەك. كەمەن مەتتۈتمىزشە، مەن كەتكەتتەن كەتتىن، قارا دوكىي ئىرسىلى اپتاقا شەمىئەنار تاتپىاي، بارلىق تىرىشلىك تىتتىسىن مەن التىپ كەتكەنەي بۇرانتلىپ جاتىپ التېتى. باسقا امالى تاۋىسلغان ونىڭ يەسى ئىرسىلى باؤزىداپ، وۇستىنە ازداپ قاسقىرىزىڭ تۆكىن جابىستىرىتىپ، وتنىڭ الدىتا تاستاپتى دا:

- سەننىڭ مالغا قاراعانىڭ وۇسى ما؟ قويىدى قاسقىر قىزىپ جاتسا، بۇزاتلىپ چاتقانىڭ مەتتىۋ، نەگە اسىرا دەنم سەتەن؟ قاراشى، مەن ئاسقىرىزىڭ تۆكىتەرئىن - كۈردىڭ بە؟ - و لاردى تجازالامائى شەقىپ جاتىرىسىڭ! - دەپ زەكىپتى. يەسىنىڭ بۇل سۈزىدەرى وتنىڭ تامىسىن قوزعاشا كەرەك، ئىرسىلى جىلدان بەرى ئورى اتالۇنىنىڭ قاراسىن

کورمهگەن دوککی ئۆزىنىڭ بار تېرىلىكتەن كۇدەر ئۈزىپ، تۈرىعىپ جاقان ركەزتىنە ئۇزىنىڭ باسا كوكىتكەپ باسىنغانىغا عازاپتانا عناندىي سۇيرەتىلە ورنىنان تۇرىپ، زۇرلانا تاماقتاتىپلىپ، ئۆزىنىڭ تىھسىلى مىندەتن اتقارۋ ئۇشىن مال تابىنىتا قاراي بەتتەپتى. دوکىنىڭلىگى، مەن كەمىن جەلۇڭ اوچلىنى بىرئەشە رەت بارعانىمدا گارىندى دە، ملاعان سوئىشالىق وۇرىلەسىپ كەتكەن قارا دوکكىدى دە مۇلدە وشىراتا المادىم. مەستۇپىشە، ول جەردىڭ جايىلىمى تۇياقكەستى بولىپ، مال شوپتەن تارىقاندىقشان، ولار قونسۇ اۋدارلىپ كۆشىپ كەتتىپتى.

مەن ئۇش وزەن قاينارىنىدەلىق تىلىشلىك مىندەتمىدىي اياقتاتىپ، قىرتىسىم سۇپىمەيتىن بايلىق قابالا قايتىپ كەلدىم. ئېرلاق، ساحاراعان، دوکكىگە بولغان سۈول ساعىنىشتى كۇندەرىمە وراي پولسا قالىت جىبىرەمىي وندا بارىپ تۇرىدىم، قارلى ناق، سلىجارا، جۇزىرىك ايت، مالشىئ دوکكى، سۈوتتى، شاي، مىنە بۇلار مەن چۈنىيەن ئىتى ارقاۋ سانالاتىن دى ئارى بۇلاردى رەۋھانىي سۈويەنىشىمە يالايتىنىمىن، إسېرىھسە، دوکكىلىمردى قاتىتى سالىماناتىنىمىن، ويتىكەنى، ولاردى إكەم، دە جاقسى كورەتن، مەن إكەمنەن: «دوکكىدىي بەنگە جاقسى كورۇسىزى؟» دەپ سورايانىمدا، إكەم ملاعان ھېنىپ لىناباي تا اقىز «دوکكى جاقسى، قاسقىرغا وۇسامايدى»، دەپ جاۋاب يەرۇپتىن: اكەمنىڭ وې ساحارالىق تاردىڭ وېمەن تۇرىعىسىپ جاتاتىنى بە ساحارادەلىق مالشىلار قاسقىردى ئەندى راۋىز قاراچىشى، مىقىتىعا باس ئىپ، ئالسىزدى ياسىناتىن، دوسىتىققا قاسىتىق بىستەيتىن، ئۆزىمىشىل قانقۇپلى دەپ سەپەتەيتىتىن، ال، دوکكى بولسا ونىڭ كەرسىنىشە إدال، چاماندىققا چانى قاس، مەرچۇرەك ياتىر سانالاتىن، قاسقىر تەك قارا باسىنىڭ قامىن كۇيىتتەسە، دوکكى يۈكىل، ومىرىن وزگەلىرى ئۇشىن

کۈرە سۇمەن و تىكىزەدى... قاسقىز قۇشكە ئۇنىتىپ، قارا پاسىنىڭ تىرىلىگى ئۇشىن باسقالاردىڭ قانىن توگىدى؛ دوکكى ادىلەتلىكىتى جاققا تاپ، ادالدىق ئۇشىن كۈرە سەدى... قاسقىز مەن دوکكىدىلە ئۇش قايىناسا سورىياسى قوسېلىلمىيەدى سوندىقتان، اكەم جاۋىز، قاسكويى، وزمىشل، الياق، الدامكوشىمىرى «ول ئىز قاسقىر» دەيتىن، «ازما تىزاردىڭ ئېورال ولشەمى» دېيتىن ئېلىر كىتاپشاڭا اكەم «دوکكى ولشەمى» دوپ، دىكىرىتىپ جازىپ قويغان بولاتىن...ول مابعان:

ئې ئىز دوکكىلىرىمەن بىرگە ئەڭسىز تۈرمىسى كەشىر ئەنمىز كەركەك، قاسقىر لاز سۈعنى قاداعان ورتادا جاۋاتاڭدا ئەنمەن كۇن كەشىر ئۆبىڭ قاجەتى چوق،... دەيتىن... اكەم ئىرى ئەزىزىندە، ئېزدىڭ قۇعامىمىسىدا قاسقىر مىنھىز دەملەلىك، قاسقىرغا تاپىنۇشىلىق دارنىپتەلمەگەن، قاسقىر مادەن يەتى ئالى، تازالا قويغان بولاتىن دايىتىپ گەندە، اكەمنىڭ قانشالىق قاسىر بىتىھىرسىن كىيم ئېلىسىن، بىتىھىن ئەزىز ئەزىز ئەزىز، بىتىھىن دە، و كىنەزلىگى، اكەم ئىرى، كەزىتىدە دوکكىدىلە، ئاسىلى شەگىنە باستىاعان، «دوکكى ئۆزجى». اكەمنىڭ بۈكىل و منىزىنە ارقاققىپولىپ كەلسە دە، ئېنراق، ول ئۆمىزىنىڭ سۇڭىچى كەزە ئەندەرنە، قىالادىعى، سەممەت. وېيدە سوناڭ قىمير ساحارا ئىتى، جانى، نىداغى ئۆتكىلىمەدى ئىڭسازمەن، و تىن، ئاز رەت، اكەمنىڭ تۈرەتىقى كۆشىل كۈيىن كۈرگەن نىمە، قايتىسىم دە دوکكى جونىتىدە، ئىز كىتىپ نجاز امبىن، باس كەينىپ كەرى، دوکكى جانە اكەم بولادىم دەپ مىقتاپ يەكىنەتىنمن...،

دوکكى يەن، دەن، مىللىيون ئېلىدە ئەدىندا گىيما لايدا باجاسلىغان جالىدا سەن، يېتىم، وزگەرگەن، و سىتىرتە جاسا يىتىن ئىلات، ئۇنى، بىرتەز دۇنىيەشلىنەكى ئەۋاپتىت پىن، ورتانىڭدا زەگەر تۈزىنە، و شەخىز افلاغان بىشىدەن لى ئېز ئەتسىرى، تاسى، و سىكىرىتىكىش، ول بىئۆزە داۋىرندە، چىئىڭىاي... شىزلاڭ و سىتىرتىنە، و كەتم، جىر تەقىش، اڭدار، قاتارىندا جالىغان، التى مىڭ چىلىدەلە ئەدىندا عانلى قولغا، وېرىتىلىپ، إدامزاتىپ، بىلرگە تېرىشلىك كۈرە باستىاعان، سۈنداي سەق، اذاھزاتىباڭ، دوستنا اينالنىپ، كۆپتەگەن

اتی زاتیننا سای اتاۋلارعا يە بولغان. مرقە زامانداقى ادامىدار ونى «دىنارا ئۇر ئىت». دەپ اتلغان، چىانلۇڭ پاتشا وغان «ئىت سۇلتانى» دەپ ياعا بېرىگەن، تىبەتتىم. «سینگە» (ارستان) دەپ اتلغان؛ دوکىيدى زەرتىشۇشلىق «مەملەكتە استلى»، «شىعىستىڭ كىيەلى ئېتى»، «دۇشىدە سىرەك كەزدەسەشن قابغان ئىت»، «كۈللى إلهمگە ايگىلى، لەك بايمۇنى، داش سىرەك»، لەك قابغان ئىزى دەنلى ئىت، ئۇرنى»، «دۇنىيە جۇزىندەگى قابغان يېتىمىزدىڭ، اناسى» دەگەن سېياقتى. اتاۋلارمن اتابى كەلدى 1275-جىلى يىتالىتىق. ھكسپەدىتىسياشى ماركوبولو وزى كوزىگەن دوکىيدى «تىبەتتىن ئەميرىمە كۆربەگەن ئېمەر ئىت ئۇزىن كەزدەستىرمىم. ونڭ ئىرى تۈلغاسى تايىشىدايى، گۇرۇلدەگەن داۋىسى إپستانىداي» دەپ سۈرەتتەگەن، جاڭىز ھانىڭ 1240 ر-جىلى شىڭىسخان ۋۆرۈپلا شاپۇشىن جاساغاندا، رونىڭ سۈلتۈستىكە ئىت، ھەشىپ، شەرەۋ تارتقان قوسىنىن وتنىز تەشە ئىماڭ، دوکىي 'ۋۆرۈپادا قالىپا'، وسى تازا قاندى گىمالا دوکىيمەن بۇداندا سىترىلغان، ئىرى تۈلعالى جۇمىسىن يېتىملى، لو تىيۆر، گەرمانيا دانىسى، فرانسيسا، شانت، بەرناردى، كانادانىڭ نەۋفالاندى، انگلিযَا ماستىقى، ت، ب، لار جارققا شىققىن، انه، سوندىقتان ۋۆرۈپا، ازىيا قۇرۇلىقتارىندىلىغى، ئىرى دەنلى، قابغان يېتىمىزدىڭ نەگىزىنەن يارلىقىنىڭ ارعى ئەتكى دوکىي دەۋگە بولادى».

اكەم تام - تۇمداب جىنلاغان، دوکىي جوشىندهگى وسى تەكتەن بىلىمەردى ھستەلىك داپتەرئە چازىپ، وۇنمى سوغان قازاپ وىتراشىن. داپتەرئىنده دوکىي تۈرالى ئۆزى بىلەتنىڭ اڭزىدار ذا بار بولاتىن، بۇل يېنگە دوکىيدىڭ چىڭىخايى - شىزلاڭ، وۇشىرتىبىنده، ھەزىزىدەن، قازىرگە دەپىن كىيەلى سانالىپ كەلە جاتقائىن تۇسۇنلىرىتەن اڭزىدار، دەپ زامان اڭزىدارنىدىلىغى «سۇنانىي» (الىپ، ارستان - ئۆزى دەپ اتالاتىن اىباتتى جىرتقىش اڭ وسى دوکىيىدى مەڭزەيدى. سوندىقتان، دوکىي «سائىنىي» (عىت قۇداين - ئۆزى دەپ تە اتالغان. تىبەت باىرى گەسىر جۇنىنىدەگى اڭزىداردا ايتىلاتنىڭ جەڭىمپاز سۈعىش، پىرلەرنىڭ كەپ شاندىسىندا دوکىيلەر مەڭزەلەدى. بۇددًا قورعاۋشى دورجي شۇكىدەننىڭ

قباسنداعی عبرینشی اولیة قوش سویه‌ای په‌ری ساڭبا كاربونیاڭ وزگەرگەن تۈلھاسى، اۇلیمەلەز-اتاسى ۋېنچىق جىيەنبو مەن اۇلیمەلەر ائاسى ۋەما ئېۋېنىڭ جولبارنس پەرسى، الەم پاتشا ئاناسى باندان لامۇ مەن الباستى الاستاۋاشى، قارا قۇيىت اۇلیمەنىڭ ئىنتىسەن كولىمگى، ياراداز تاۋى مەن سامونىيۇ تاۋىنىڭ تاۋ اۇلیمەسى، قۇس جولنى جايلاۋىنىڭ، قورغاۋىشنى اۇلیمەسى، سوندای - اق، ھىنىشى، جانزادىغا بولىسىپ الەم-اۇلیمەسى-سۇن ۋەكۇڭمەن سايىنساتىن ئاتاڭىز قۇتبانى - وسلىاردىنڭ بارلىغى اىياتى گىمالا ي دوکكىلەرى دەپ، ايتىلادى،

دوککىي چونىننەگى وسىنداي بىلتىمەدە مەن اڭىزدار اكمە-زور جۇبانش بولدى؛ اكەمنىڭ يۇشۇل سلحاح-اسىنان الىپ قايتقان سول دوکكىي، كارتەيىپ، ولگەننەن كەيىن دە، وتنىڭ دوککىي تۈرالى سۇيىسىپەنلىگىنە، مەدەق بولا بەردى، مەن اكەمىدى قۇۋاتتۇ ئۇشىن گازەتىمرەن دوکكىدەن دوکكىدەن نەگىزگى تارالغان جەرى، دوککىي جەتىلىرىۋ بازاسى، دوککىي بايالاۋ، جىئىالىنسى، دوککىي كورمەسى جونىننەگى ماقلالاردى قىيىپ الىپ اپارىپ بەرگەننىمە، ول كەرىشىنىشى كۆچلىسىز دەن قامىعىپ: «وئى دوککىي دەۋىگە بولاما؟ ولاربىز، ھەمەكتىشك ئۇي جايىۋاتى» دەگەن بولاتىن! - زىندا! دەپ، بىلەن دەكەمنىڭ، يازارىتىدا دوککىي ئۇي جايىۋاتى، يسانالىغايتىن، قايتا داردا جايىۋاتات، سوندای - اق جوغوارى ساپالىق بولمىسىن، كوشپەندىنى مالشىلاردىڭ اسقاق سەزىمىنىڭ رۇحانى تىرىھەگى دەپ ھەسپىتەلەتىن، دوکكىدەن، ئون - بىويينا سلحاح، تاغىسىن، مەن ئۇي جايىۋاتىدا بولاتىن ئەڭ ئىشل قاسىيەت، سلحاح اداڭىنى مالشىلاردا بولاتىن تاڭداۋلىنى ساپا جىئناتالغان دەپ قازالاتىن، دوکكىدەن اىباتىي من قاجىرى، قايراتىنى ادامداردىڭ سلاپ، ئاسىپاۋىمەن، جالعايسپايدى، قايتا تەڭ، ئېپچىخاي، ئىشىز، وستىرىنىڭ، قاتال قارلى بوراڭىنىدا شىڭدالادى، ھېڭر ولار وتشەگى كەمنىنە ھلۇ، پايىز، جەتىپەيتىن، ھەلسىز وستىرىتىۋ قۇيىعتا اسىرى، سالماشىا، نولدهن تۈمنىن قىرىنچى، گرا دۇستىق، قارلى دىلادا كۆڭىزەنە ورمەسى، اۋىل ڦاڭىن، تورقۇلداعان، قاشقىرسەنم، قابلاڭىنىڭ شاپۇلىنى

تاياق ارالىقتاعى توبىدە باتىس-گىيگۈددۈن اكەمە دەپ كەلگەن، جەتلى
بالا مەن گىڭرىي سىنگە دەپ اتالاتىن-ارلان ارىستانىدايى سارىي-ئىت
قاتارلاسا قاراپ-تۇر، اکەم «گىڭرىي سىنگە» دەگەن اتاۋىدىڭ، قارلىنى تياۋ
ارىستانى دەگەن ماعىنا بىرەتتىن، كېتىن وۇقىنى. گىڭرىي سىنگە دە زۆز
دەنلىنى-ارىستان مباس جاس ارلان دوتكىي دەپ.

اکەم شالا-شارپىن-تىبەت تىلىمەن: دەپ تىبەت تىلىمەن:
— سېغان يە بولدى؟ ولار جو عارعى امادان كەلگەن بالا لار عوپى،
دەپ جالاڭش كەۋەدە بالاغا. بالا اکەمە تەستىرى. يە ئىز قاراپ-الىپ:
— جو عارغۇ امالقىتار ئىز دىڭ اتا جاۋىمىز- دەپ تىبەت تىلىمەن:
دەپ تىبەت تىلىمەن كارلەنە، اىغاپ. سالدى:

تىبەت يەتتەرى دە جارىسبا ارسىلدىپ جۇڭىرە جونەلدى. جو عارعى
امالقىق جەتى بالا «ملحاگارابىنسىنبو، ملحاگارابىنسىنبو» دەپ شۇبلىدىپ

تىبەت تىراقاي قاشتى: گىڭرىي سىنگە ولاردى چور عاعانىداي يەتتەرى كەمەن
جۇمار تالاسا كەشتى.

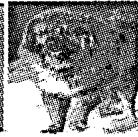
اکەم اڭىرىپ تۈرىپ، قالدى. ول يەتتەرى دىڭ، دە وستلەي قىيانى كەسىكى
سایىساتىننىن، يەتتەرى دە ادامدار قۇساپ الدىمەن باسقا تۈر دە گىلمەرمەن
ھەمس، ئۆز تۈرىندە گىلمەرمەن-قاقيبعساتىننىن تۈڭۈشىن رەت كورپ تۇر.
بارلىق ئىت: اتاۋىلى بالا لاردى قويىپ، وزەرىنە قارسى، كەلگەن گىڭرىي
سىنگەگە لاب-قويدى.

جاعدىدىڭ، وزىنە، تىم ئىتىمىسىز- كەننەن بىلگەن گىڭرىي سىنگە تەز
قىيمىلداؤ امالقىن قولداڭى. تاڭدالاعان نىسانانىسنا وقتىي اتلىپ بارىپ
وعاش اۋزى سلىنبەسە، وين تىاستاپ، قارسى كەلگەن تىلى، ئىزەۋىنە
وەتىلىدى. الىپ كۇشتىڭ مۇنداي كەلىپىنى دىمىلى توەنەشە سۇراپىلما
بولدى، ول قايسىسىن نىسانغا إلسا، سۇل دۇپشا دومالا-جەمر جاشتانا
بەردى. ئىزراق، باتىس گىيگۈدونىڭ يەتتەرى ونىڭ بۇل وەتىلىسىن- ورىاي
ساناب، بىزەۋىنە جۇڭىرسە، قالغاندارى قۇيرىعىنى جارماسلىپ،
ولەرمەندەنە اۋلۇز سالدىنى، نىيانىنى، ساۋىرىتامىتىمىزەن باتىرىپا، قان- جوپىا

قىلدى بـ. مـ . بـ . دـ . دـ . نـ . بـ . اـ . سـ .

، ئاڭ تاڭحالارلىنى، گىڭرى سىينگە گەمچار ماسىپ: جۇرگە بىندردىڭ، ئىشىنە بىزدە بـ. ئېسىر، جۇوان، ئىت-جوق، جۇوان، يېتىر، مازىستان مەن اىۋە تەكتەس ئۇز-ئۇغۇلارى: ئېنى شەتىش، ئىز باقپاى، قاراپ، تۇرى، ولار، قىزىق، كورىپ، بۈل تۇردىگى تالاماقاي سووعىسى كوزگە سلمەي، قوبىباشلارشا سالقىن قاراپ، تۇر، نەممەسە، ئېمىزدىڭ، كېر سۇۋىمىزدىڭ، قاچەتى، چۈچ، كەلىپسەك ئبارى ئېرى، جەر، جاستىنانادى، دەپ، ھەپ، پەتىيەتىن، سىياقتى، -ال، گىڭرى سىينگە چۈنىنەن روڭكەي شۇكىمايت يېتىرمەن تالاسة، قورلىق سەزىلەتن، ھولاردى جەڭگەن، كۈندە، دە، ئۆزىنىڭ قانغا مالشىنىۋى، ئىپتى دە، قورلىق سانالاتىن سىياقتى، بۈل شۇرەگەي يېتىر، باىرلىقىمەن، مەمس، ورایشلىقىغۇمەن، كۆپتىگىمەن ونمڭىمنىن قۇرۇشپ، ئاتابىن جارالاپ بارادى،

١٠ گىڭرى سىينگە، سووعىسى، ادبىسىن وزگەرئىنى، ئېرى، ئىتتى قۇنىپ، جەتتىپ جەرگە الىپ، "رۇغاندا، ارتىستان تائى ئېنى، ئىت كەلىپ رقاندا، ۋەردى، ئىتتىن قىداب، دەي، بويىن، كەرنەگەن تامىس، ونى، دىستەن، اداستىرا، ھەكىلەندىرىپ، چىبىرىدى، قول، وزىنە جارماسا، قاپتاپ، جۇرگەن قالىڭ، ئىتتى، تاسىتاب، ئېرى، شەتتە، قىزىقىتىغاندىنى، قاراپ تۇرغان، داۋ، يېتىرگە، قازايى، ۋەتىلىدى، ولارنىڭ گىڭرى-سېتىگەنىڭ، تەگى، ئېنى، تەگى، يېتىردىڭ دە، اداطىداردىڭ دا ماقتاتاشى، سانالاتىن گىمالاپ، دوکكىپ، باتىس، گىيگۈ دوداعى، يېتىر، إلەمىنىڭ، كوسەمەدەرلى، ونىمەن، سايىسقا توپىستۇندا، قاپشاغان رقالىڭ سابالاق يېتىرەمەنسە، ھەقايىتا-سۆل، اىبارلى، دوکكىلەر، قول، ھولاردى، ۋەلىتىرەدى، نەممەسە، سۇلاردان، ولىدەي، بۇل، چاخى، گىڭرى، سېتىگەنىڭ كۈچلىلىنىدە، سايراپا تۇر، ئېنزاپ، قول، ئەولتىر، شىئىن، نەممەسە، ئولسەن، ونمڭىشكەن، وېنى، تەك، سىالاۋات، كۇش، ان، تاپىس، جەلىعىنان، وزىمەن تەڭ، تۇرغان، سۇل دوکكىلەزىمن، ئانا سايىسۇن، بىت، باتىس، گىيگۈ دو دوکكىلەزى، گىڭرى، سېتىگەنىڭ، وزەرلىنى، بۇلايشا اتىلارنى، ويلاماعان، ول، امىزتىپ بارىپ، ئوزى تەكتەس، چىپونى، چەلكىلىدە، گەن، ارسىستان باس قىزىل، دوکكىدى، سووغىپ، وەلاقا سىتىردى، دوکكىلەر، سەكمەن، العاندای، بىتەتتەدى، بۈل، شابۇلداۋشىنىڭ، شىئىن

كەسەكتە ئىنسىنە» دورجي ئالبا دەپ ات قويدىق. بۇلار ئوز كەزىشىدە اكەمنىڭ دوکكىلەرنىڭ اتى بولاتىن، ئېز ئورت كۇشكىكەشىن، اتشاردى قويدىق. مەن وسى رۆمانىندى «جازعاينىمدا اكەمدى جانە ئورت دوکكى كۇشىگىن، سكە، الۋ تۈرۈغىسىنىڭ سول كۇشكىتەرىدە ئىشىن كەينىپ كەرلەرمە قويىدىم». ئەنلىك بەسىنچى ئەنلىك بەرىنەن، ئورت دوکكى كۇشىنىڭ كەلگەن وسى كەنۇنى ئېزدىڭ وېدەگىلەر تۇرۇش رەت قواشىپ مارە - سارە بولدى.. توسىن باقىشتالغان وسى قۇۋانىش ئېزدى قايىعى - قاسىرەتنەن ارسلىتتى. كى اپتادان رەكمىسىن ئېزدىڭ وۇيگە وۇرى ئۇستى: وۇرى، باسقا مەشنارسەگە تىشىپەپتى، ئورت كۇشكىتى ئېراقلىپ كەتتىپتى -

ئېز ئۇي شىمىز دەگىلمەر تۈكۈل اتتائىسىقا كەلىپ تۈس - تۇستان بىزدە ئالدىق، يەينە پالا جوعالتقان ادامدارشا: «گىڭىرى: سىنگە، دورجي ئالبا، گىرىي، ناهرى! دەپ جاميراي اىياعى سالىپ، قالانىڭ تۈكىپىر - تۈكىپىزىن تىننە بىزدەدىك. بىزدە سۆگە ادام سالدىق، ساقشىغا حابىلاadicق، گازەتكە قۇلاقتاندىرۇ شىعارadicق، ئشۇينىشى جاربىلاadicق، ايتە ئولجىمىزدان كەلگەن اسالدىڭ، سوندای - اق، ئېزدىڭ ئورت كۇشكىمىزدىڭ تابىلمايتىنىنىدا اقسىرى مويىنسال بولدىق. ئىت ورىلارى ادەتتە ئىتتى وزەدرى اسىرا مايدى. ئۇلار ئىت نساۋاڭەرلىزى - بولۇنى، ئۆز مۇددەسى، ئۇشىن وزگەنى وزەگىننەن تەبىۋ داعىسىبەمن دوکكى كۇشكىتەرىن اقشالما اينالدىرىغان، بولۇنى مۇمكىن. دوکكى كۇشكىتەرىن اقشالما ساتىپ الاتىدارت قالاپى. دا دوکكىي اوھىسەكەرلەرى - ولايم كۇشكىتەرى قۇرلامايتىن شعار ئوشىكتەرى داپەلەپ اسىرا يقىي، قويار ماڭ بىر دەڭىدە ئەنلىك دەن ئورت دوکكى كۇشكى ئېرى ادامنىڭ قولىنداما كەن، الدە تورتە ئورت جاقتا ئېز - بىرىنەن، ئېلىنىپ، الدى - الدىنەنە ئېلىپ - تۈزىپ ئىجۇر مە كەن؟

قازىر ئورت دوکكى كۇشكىنىڭ سەپىپ، «اکە - شەشە» بولاتىن كەزى بولدى. مەننىڭ ولاردى اسىرا ئوشلارعا ايتارىم، ولاردىڭ اتى

هسته‌رئىدە بولسىن: گىڭري سىنگە — قارلى تاۋ ارسىستانى، دورجى ئالبا — نىزگى نىھەتتى اۇلپىھ ۋاجرا، گىرىي — ايدى سىمۆول ھتكەن باىر انانىڭ اتى، ناھرىي — بۇلتتاردى سىمۆول ھتكەن ارسىستان ئۇسۇنىدى دىن قورعاۋشى اۇلپىھنىڭ اتى. مۇنان تىس، گىرىي، ناھرىي دەگەن اتتاردى تىبەتتەر بالالارىنا ھركەلەتىپ تە قويادى.

تاعى دا هسته‌رئىدە بولسىن، ولاردى ۋەستىرتەگى مالشىلارشا اسىرىڭدار، ولاردى استە كەزكەلگەن يىتتەرگە تەلى بەرمەڭدەر! گىڭري سىنگە، دورجى ئالبا جانە گىرىي، ناھرىيلار تەك تازا قاندى گىمالاي دوکكىيمەن ۋېپاق قالدىرعاندا عانا، تەگىن ساقتايى ئۇمەن بىرگە، رۇھانى ۋەلىلىعى مەن ساپالق وسکەلەڭدىگىن دە ساقتايى الادى، سوندا عانا ولار ھەك اىباتىن، قايسار قاسىيەتن، وزىندىك دارالىمعن ۋېپاقتار بويى جالعاشتىرىپ، ادامىزات تۈرمىسىنىڭ ماڭگىلىك بولەگىنە اينالادى.

تاعى دا هسته‌رئىدە بولسىن، ولاردىڭ ئون بويينا سلحارادا ئىتەتتىڭ حالقىنىڭ اكەگە دەگەن سۇيىسپەنشلىگى سىڭگەن، ئىس ھرجىگىتتىڭ اكەسىنە دەگەن شەكسىز ساعىنىشى ۋىلاغان.